

AİLE VE ÇOCUK İLİŞKİSİNDE İNTERNETİN YERİ: NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Yrd. Doç. Dr. Ali Murat Kırık
Marmara Üniversitesi
İletişim Fakültesi
murat.kirik@marmara.edu.tr

Özet

İnternet çağımızın en önemli teknolojisi durumunda olup dünya genelinde yer alan milyonlarca bilgisayarın bir arada bağlantılı bir şekilde bulunduğu geniş bir ağıdır. Her yaşta her kullanıcı internet teknolojisine yoğun bir şekilde ilgi göstermektedir. Toplum ve teknoloji birbiriyle sürekli etkileşim halindedir. Aile ise toplumun temel taşıdır. Bu çalışma ise ebeveynlerin internete yönelik bakış açılarını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada çocuk ve aile ilişkisi internet üzerinden irdelenmiştir. Bu amaca yönelik olarak 50 ebeveynin internet ile ilgili 5 farklı açık uçlu soru yöneltilmiştir. Ebeveynlerin sorulara verdikleri cevaplar nitel araştırma teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma neticesinde ebeveynlerin internet konusunda yeterli bilgi düzeyine sahip olmadığı ortaya çıkmış ve konuya yönelik çözüm önerileri sunulmuş çalışmada sonlandırılmıştır.

Anahtar Sözcükler: İnternet, aile, nitel araştırma, internet okur-yazarlığı, etkileşim.

PLACE OF INTERNET IN FAMILY AND CHILD RELATIONSHIP: QUALITATIVE RESEARCH

Abstract

Internet is the most important technology of our age. The Internet, is the large network of millions of computers around the world that are all connected to one another. Users of all ages are interested in internet technology intensively. Society and technology are in continuous interaction with each other. Family is the cornerstone of society. This study was made to determine the perspectives towards the internet of parents. Research has examined the child and family relationships over the internet. For this purpose, 5 open-ended questions were asked to parents about the internet. Answers of parents were examined and analyzed qualitative research methods. As a result of the research experience of the parents revealed that lack of information on the internet and solutions are presented.

Key Words: Internet, family, qualitative research, Internet literacy, interaction.

GİRİŞ

Aile; anne, baba ve çocuklardan oluşan en küçük insan topluluğu olmasına rağmen toplumun temel taşı durumundadır. Birey doğduğu andan itibaren ailesiyle tanışmakta ve aile bireyleriyle iletişim kurmaktadır. Böylelikle sosyalleşme süreci başlamakta, hayata dair deneyim ve bilgiler elde edilmektedir. Sosyalleşmenin ilk aşaması aile içerisinde gerçekleşmektedir. Özellikle aile bireylerinin karakteri, davranışları ve hayata bakış açıları çocuğun gelişim sürecine doğrudan etki etmektedir. Bu açıdan ailenin çocuk gelişimindeki önemi yadsınamaz derecede büyüktür.

İlk eğitim okuldan önce aile içerisinde gerçekleşmektedir. Anne ve babalar, çocuğun hayata dair bilinçlenmesini sağlamaktadır. Çocuk ve aile üzerine önemli çalışmaları bulunan Haluk Yavuzer, ailenin çocuk üzerindeki rolünü sekiz başlık altında sıralamaktadır (2012: 132):

- Aile, çocuğun toplum tarafından kabul görmesine yardımcı olmaktadır.
- Aile, çocuğun sosyal hayatta ve çalışma ortamında başarılı olabilmesi için yönlendirici bilgiler sunmaktadır.
- Aile, çocuğun karakter ve yeteneklerinin ortaya çıkmasında yol gösterici olmaktadır.

- Aile, çocuğun hayatta karşılaştığı ya da karşılaşacağı problemlerin çözümüne yardımcı olmaktadır.
- Aile, toplum tarafından kabul görmüş tutum ve davranışları çocuğa aşılamaktadır.
- Aile, çocuğun gelecekte zorluk çekmemesi adına güven duygusunu kazandırmaktadır.
- Aile, ahlaki alışkanlıkların kazanılmasında çocuğa örnek olmaktadır.
- Aile çocuğun sosyalleşebilmesi adına çocuk için rol model olmaktadır.

İletişim teknolojilerinin gelişmesi ile birlikte hızlı bir toplumsal değişim yaşanmaya başlamıştır. Bu değişimden toplumun en küçük yapı taşı olan ailenin de etkilendiğini söylemek mümkündür. Özellikle internet teknolojisinin gelişim göstermesi toplumsal ilişkilerin daha çok sanal bir boyut kazanmasına neden olmuştur. Bu çalışmada kitle iletişiminin farklı boyutlar kazanmasını sağlayan internet teknolojisinin aile ve çocuk ilişkisi içerisindeki etkisi derinlemesine irdelenecek ve internet okuryazarlığının aile açısından taşıdığı öneme değinilecektir. Çalışmada internet okuryazarlığının her yaşta her kesime kazandırılmasının gerekçeleri aktarılacak ve internet konusunda çocuklardan önce ebeveynlerin bilgilendirilmesi gerektiği savunulacaktır.

Aile ve Çocuk Etkileşimi

Çocuklar, ailelerin olduğu kadar ülkelerin geleceğinin güvencesi durumundadır. Çocukların yetişmesi ve toplum tarafından kabul görmesi noktasında ailelere büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir. Anne ve babalarının tutum ve davranışları, yetiştikleri ortam ve demografik özellikleri çocuğun kişilik özelliklerini derinden etkileyebilmektedir. Çocukların başarılı ve sağlıklı bireyler olarak yetişebilmeleri için baskı ve stresten uzak ortamlara gereksinim vardır. Özellikle Türk toplumunda çocuğun daha çok anne tarafından büyütüldüğü varsayımı bulunmaktadır. Fakat değişen yaşam koşullarıyla birlikte gerek baba, gerekse de anne çalışmak zorunda olduğundan ebeveynler müşterek olarak çocuklarını büyütme durumundadır. Dolayısıyla toplumun genelinde çocuk bakımından anneler kadar babalar da sorumludur. (Özyürek, Şahin, 2005: 20) Annenin de ekonomik özgürlüğe sahip olması aile yapısını köklü bir şekilde değiştirmekte ve çocuğun gelişim sürecine doğrudan etki etmektedir.

Çocuk ve aile etkileşimini olumsuz yönde etkileyen en temel unsur ise şiddettir. Şiddet “kişiye zarar verici eylem” olarak ifade edilmektedir. Şiddet sadece aileyi değil, toplumun genelini de olumsuz yönde etkilemektedir. Özellikle aile içi şiddet günden güne artış göstermektedir. Fiziksel, duygusal, siyasal ya da cinsel boyutlarda kendisini gösteren şiddet ailelerin geleceğini tehlikeye atmaktadır. Güler, Uzun, Boztaş ve Aydoğan’ın da ifade ettiği gibi şiddet uygulayanların %95’i erkek olmakla birlikte şiddete maruz kalanların %90’dan fazlası ağırlıklı olarak kadın ve çocuklardır. (2002: 128) Şiddete maruz kalan annelerin çocuklarına şiddet uygulaması ise düşündürücü bir diğer noktadır.

Çocuk doğduğu günden itibaren yaşadığı çevreye duyarsız kalamamaktadır. Şiddet ortamında yetişen ve sürekli şiddet gören çocuk zamanla saldırgan, kendine güvensiz bir kişi durumuna gelmektedir. Çünkü davranış bozuklukları 0-6 yaş döneminde ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde şefkatli bir ortamda yetişen, ebeveynlerinden sevgi gören çocuk özgüven ve cesaret kazanmaktadır. Ancak anne ve babası tarafından sürekli sevgi gösterilen çocuk da şımarabilmekte, suça ve mutsuzluğa sürüklenebilmektedir. Bu nedenle ailenin çocuğa göstereceği sevgi ve ilgiyi de dozunda bırakması gerekmektedir. Bireyin kişilik özelliklerinin oluşumu 12 yaşına kadar devam etmektedir. (Solak, 2008: 29-32) Bu süreç içerisinde anne ve baba çocuğa karşı sergilediği her davranışa dikkat etmelidir. Şu unutulmamalıdır ki çocuk, kişilik gelişiminde rol model olarak ebeveynlerini almaktadır.

Ailesi ile birlikte sağlıklı iletişim kurabilen çocuk, daha rahat bir şekilde sosyal ilişkilerini yürütebilmektedir. Hunter, çocukların gözlem yoluyla öğrendiğini vurgulamaktadır. Çocuklar genellikle, anne ve babalarının davranışlarını taklit etmekte ve böylelikle ebeveynleriyle özdeşleşmektedir. Ebeveynlerin sergiledikleri her türlü davranışı akli süzgeçlerinden geçirmesi gerekmektedir. Çocuğun sağlıklı tutum ve davranışlar sergileyebilmesi için öncelikle anne ve babaların anlayışlı olması şarttır. Bununla birlikte ailelerin ekonomik koşulları da çocuğun gelişim sürecine etki etmektedir. Maddi anlamda sıkıntı çeken ailelerin çocukları kimi zaman hayatta çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedir. (Çağdaş, Seçer, 2002: 60). Ancak ekonomik bakımdan zengin olan ailelerin çocukları da şımarık bir şekilde yetiştirilebilmektedir. Bu noktada aileye önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir.

Ailenin birlik ve beraberlik içerisinde hareket etmesi çocuğun sağlıklı bir gelişim süreci içerisinde yetişmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Çünkü aile ortamı içerisinde sağlıklı iletişim kurmaya çocuk, dış dünya ile kurmuş olduğu ilişkilerde çoğu zaman zorluk çekebilmektedir. Anne ve babanın sürekli kavga ettiği, ego kavgasına girdiği karmaşık bir ortamda çocuğun düzenli bir hayat sürmesi oldukça zordur. Portes ve arkadaşları görev ve sorumluluklarını yerine getirmeyen sürekli tartışan ebeveynlerin yaratmış olduğu olumsuz ortamdan çocukların etkilenmesinin doğal olduğunu belirtmektedir. (Demircioğlu, Şahin, Günindi, 2011: 95) Ailenin iletişim sorunu yaşaması birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Saygı ve sevgi ortamının yok olması bu sorunların temelini oluşturmaktadır. Böylelikle çocuk giderek sorumsuzlaşmakta ve vazifelerini gerektiği ölçüde yerine getirememektedir.

Çocukların yetiştirilmesi noktasında ebeveynler farklı yöntemler kullanmaktadır. Anne ve babanın hayata bakışı, yaşam tarzı ve çocukların sergiledikleri tavırlar yöntemlerin farklılaşmasına neden olmaktadır. Ebeveynlerin birçoğu çocuğu sürekli kontrol altında tutmayı amaçlamaktadır. Bu durum çocuğun ikileme düşmesine neden olmakta ve anlam dünyası belirsizleşmektedir. Ebeveynler zorlamanın olmadığı durumlarda çocuğun iyi eğitim alamayacağını düşünmektedir. Ancak bu pek doğru bir kanı değildir. Aksine çocuk ve aile etkileşiminde önemli olan anne ve babanın davranışlarıdır. Anne ve babanın davranışlarını örnek alan çocuk, hayatını onlardan gördüğü ve öğrendiği hareketlere, tutum ve davranışlara göre şekillendirmektedir. (Demiriz, Öğretim, 2007: 107) Anlaşılacağı üzere çocuk doğduğu günden itibaren anne ve babasına ihtiyaç duymakta ve onları gözlemlemektedir. Ebeveynlerin bu noktaları sürekli göz önünde bulundurması gerekmektedir.

Ebeveynler ve çocuk sürekli iletişim içerisinde. Bu açıdan aile yaşanan herhangi bir olay çocuğun psikolojisinin bozulmasına neden olabilmektedir. Çünkü annenin ya da babanın yaşamış olduğu herhangi bir olay doğrudan çocuğu da ilgilendirmektedir. Bu olaylar arasında hastalık, doğal afetler, zorunlu göç... vb. yer almaktadır. Ailelerin kimi zaman ekonomik zorluklar yaşaması oldukça doğaldır. Aile içi kavgaların büyük bir çoğunluğu ekonomik nedenlerden dolayı çıkmaktadır. Şayet aileler bu ortamdan etkilenir ve çocuğa da ruh hallerini yansıtırlarsa çocuğun gelişimi adına önemli problemler meydana gelebilmekte ve çocuk çok sevdiği aile ortamından soğuyabilmektedir. Çocuğun en büyük korkusu ölüm değil, anne ve babasından ayrı kalmaktır. (Yörükoğlu, 2000: 86-87) Bu açıdan aile içerisinde yaşanan her türlü sorun doğrudan çocuğun etkilenmesine neden olmaktadır. Çocuğun aile bireyleri ile kurduğu iletişim yaşadıkları ve öğrendiklerine göre değişiklik gösterebilmektedir. Anne ve baba bu iletişimi sürekli sıcak tutmak durumundadır.

Çocuğun birey olarak yetiştirilebilmesi büyük önem taşımaktadır. Bunu sadece bilinçli anne ve babalar gerçekleştirebilmektedir. Bu açıdan ebeveynler öncelikli olarak çocuğa kendi değerlerini tanıtmak zorundadır. Doğru ve yanlış eylemlerin neler olduğunu örneklerle açıklamak durumundadır. Fakat çocuğa yönelik yapılan en büyük yanlış onu ödül ve cezadan yoksun olarak yetiştirmektir. (Atabek, 1998: 80-81) Ödül ve ceza çocuğun bütün hareketlerinin denetim altında tutulmasını sağlamaktadır. Çocuk gelişim safhasında isteyerek ya da istemeyerek hatalı davranışlar içerisinde bulunabilmektedir. Ebeveynlerin yapılan hataları dikkate almamaları ve çocuğu uyarmamaları, çocuğun kişilik gelişimine doğrudan etki etmektedir. Çocuk ödül ve ceza yolu aracılığıyla bireyselleşmekte ve yaşadığı çevreyi, dünyayı idrak edebilmektedir. Ancak bu noktada dikkat edilmesi gereken başka bir ayrıntı bulunmaktadır. Çocuğun yaptığı hataları şiddetle cezalandırmak yanlışların en büyüğüdür. Bilinçsiz aileler kaba kuvvet kullanarak çocuğun cezalandırılacağını düşünmektedir. Küçük yaşlarda şiddetle tanışan çocuğun bilinçaltında yaşamış olduğu bu kötü sahneler, hayatının her noktasında karşısına çıkmaktadır. Bu açıdan ebeveynler çocuğa sağduyu ile yaklaşmalıdır.

Etkileşimli Sanal Bir Dünya: İnternet

Teknolojinin hızlı bir şekilde gelişim göstermesiyle birlikte internet hayatın her noktasına girmiş bir durumdadır. Bilgi, fotoğraf, görüntü, haber, metin ve verinin hızlı bir şekilde iletilmesi, oyun, elektronik posta, video konferans, sohbet odaları, sosyal paylaşım ağları gibi hizmetlerin varlığı internet teknolojisini çağımızın vazgeçilmez durumuna getirmiştir. Bununla birlikte dezenformasyon (bilgi çarpıtma), bilgi kirliliği ve tekrarı, sahtecilik, fikir korsanlığı, yasa dışı işlemlerin internet üzerinden gerçekleştirilmesi bu teknolojinin dezavantajları arasında yer almaktadır. (Fuchs, 2013: 1) Olumsuz özelliklerine rağmen internet, iletişim alanının yeniden biçimlendirilmesini sağlamış ve etkileşim unsurunu bünyesinde barındıran yapay bir dünyanın oluşumunu sağlamıştır.

İnternet gelişim gösterdiği ilk günden itibaren üzerine büyük tartışmalar yürütülen bir teknoloji olmuştur. En basit tanımıyla internet; bilgisayarlar arası dosya aktarımını gerçekleştiren sisteme verilen addır (Peterson, 2013: 4). Daha kapsamlı bir tanımla internet; *“iki veya daha çok sayıda bilgisayarın birbirleriyle bağlantısı anlamına gelen bilgisayar ağlarının aralarında tekrar bağlantı kurmasıyla oluşan ve bu şekilde gittikçe büyüyüp gelişen, dünya çapında yaygın bilgisayar ağlarına dayalı bir iletişim sistemidir.”*(İçel, 1998: 407) World Wide Web’in ortaya çıkışı interneti daha popüler bir duruma getirmiş, Web 2.0 sanal dünyada etkileşim olgusunun meydana gelmesini sağlamıştır. Bu sayede internet genel kullanımdan özel kullanıma doğru hızlı bir ivme kazanmıştır.

Etkileşim olgusunun ortaya çıkmasıyla birlikte aktif kullanıcılar meydana gelmiş, tek yönlü iletişim yerini çok yönlü iletişime bırakmıştır. Etkileşimli web uygulamalarının kullanıcı denetiminde olması ve bu uygulamalar arasından seçim yapabilme imkânı internetin yaygınlaşmasını sağlamaktadır. Günümüzde internet tabanlı teknolojiler hızlı gelişim göstermekle birlikte, internet ürünü teknolojilerin ömrü bir o kadar kısadır. Aynı zamanda internet yeni bir ekonomik alan oluşturmakta, kullanıcılar yarı ya da tam zamanlı bir şekilde bu teknolojiden gelir elde edebilmektedir. 2000’li yıllarla birlikte internet teknolojisinin alt yapısı yenilenmeye başlamış, ADSL sisteminin gelişim göstermesiyle birlikte bu teknoloji ucuzlaşmış ve yaygın bir hal almıştır. (Gülner, Balcı, 2011: 407) Bu sayede internet dünya çapında faydalanılan teknolojik bir sistem olmuş, internet aracılığıyla uzaktan eğitimi faaliyetleri ön plana çıkmaya başlamıştır. (Kaya, 2002: 8)

İnternet sürekli gelişim gösteren ve dünya genelinde nüfuzunu arttıran etkin bir kitle iletişim aracı durumuna gelmiştir. İnternetin etkisini bu denli arttırmasında sosyal medyanın rolü büyüktür. Facebook, Twitter, LinkedIn gibi sosyal paylaşım ağları internet teknolojisine olan ilgiyi giderek arttırmaktadır. İnternet tabanlı bir şekilde gelişim gösteren sosyal medyanın ana özelliklerini aşağıdaki şekilde sıralayabilmek mümkündür: (Mavnacıoğlu, 2009: 64).

- Kullanıcılar, zaman ve mekân sınırlaması olmadan paylaşım yapabilmekte ve karşılıklı bir şekilde görüş alışverişinde bulunabilmektedirler.
- İletişim belli kurallar içerisinde değil, daha samimi bir ortamda gerçekleşmektedir.
- Kullanıcıların üretmiş oldukları içerikleri mobil ortamlar aracılığıyla da paylaşabilmektedir.
- Kullanıcılar kendi arkadaşlarını ve sosyal çevresini sosyal paylaşım ağları aracılığıyla takip edebilmekte, paylaşılan içeriklere yorum yapabilmektedir.
- Sosyal medya bilgi kirliliği sağlamak ve kimi zaman dezenformasyon kaynağına dönüşebilmektedir.
- Kullanıcılar sosyal medyada hem takip eden hem de edilen durumuna düşmekte ve mahremiyet zedelenmektedir.

İnternet teknolojisinin güç kazanması bilgi ve veriye ulaşım açısından kolaylık sağlamış, böylelikle diğer kitle iletişim araçları üzerinden yayınlanan, sunulan içeriğe erişim imkânı ortaya çıkmıştır. Yeni medya üzerine araştırmalar yapan Manuel Castells, enformasyon ve bilgi teknolojilerinin toplumsal hayatı değiştirdiğini savunmaktadır. Ona göre; gerçek anlamda kitlesel bir iletişim gerçekleştirebilmek için internet ve kablosuz teknolojilere ihtiyaç duyulmaktadır. Castells, internetin yüz yüze iletişime farklı boyutlar kazandırdığını belirterek ağ toplumunun haberleşme teknolojilerinden fazlasıyla faydalandığını ifade etmektedir. (2012: 229) Castells’in de belirttiği gibi internet yaş sınırlamasını ortadan kaldırmaktadır. Her yaştan, her kesimden, her ülkeden farklı niteliklere sahip katılımcılar oluşan bu sanal cemaatin bir üyesi olabilmektedir. Başta sosyal medyanın etkisiyle birlikte internet toplumsal bir katılım ortamı oluşturmuş, baskın ve tekdüze özellikler taşıyan geleneksel medyanın etkisini kırarak alternatif demokrasi ortamları meydana getirmiştir. (Dahlgren, 2009: 153) Sayısallaşan dünyanın etkisiyle birlikte bireylerin psikolojik, sosyolojik, ekonomik yapıları değişikliğe uğramaya başlamış, internet her ortamda başvuru olan önemli bir kaynak durumuna gelmiştir.

Aile ve Çocuk Perspektifinden İnternete Bakış

İnternetin yaygınlaşmaya başlaması sanal bir iletişim sisteminin oluşmasına neden olmuştur. Sanal iletişim ile birlikte geleneksel medya giderek çehresini değiştirmeye başlamış, böylelikle yeni medya adı verilen kapsamlı bir teknoloji ortaya çıkmıştır. Yakınsama (yöndeşme) imkânı tanıyan internet birçok kitle iletişim aracını bünyesinde barındırır bir hale gelmiştir. Sanal iletişim sosyal paylaşım ağları aracılığıyla kapsama alanını arttırmaktadır. (Kırık, 2013: 71) Toplumun en küçük birimi olan aile bireyleri açısından da internet ayrı bir öneme sahiptir.

Çağımızda internet hayatı kolaylaştırması, farklı uygulama ve hizmetleri bünyesinde barındırması açısından çocukların yoğun ilgi gösterdiği kapsamlı bir teknolojidir. Yeni medya çağının etkisiyle birlikte çocuklar internetle çok erken yaşlarda tanışmakta ve bu teknolojiye yetişkinlerden çok daha kolay adapte olmaktadır. İnternet, çocukların soyutlama yeteneklerini geliştirmekte, yaratıcılık ve eleştirel düşünme potansiyellerini arttırmaktadır. Bununla birlikte internetin birçok olumsuz yönü de bulunmaktadır. Bağımlılık ve çocuğun sürekli sanal ortamda bulunmak istemesi aileleri çoğu zaman endişelendirmektedir. (Arman, Bereket, Ateş: 2011: 165-166) Kendini sürekli yalnız hissedilen, ifade etmekte zorlanan çocuklar için internet kaçış ortamı oluşturmakta ve onları yaşanan gerçeklikten koparmaktadır. Ayrıca sosyal ağlarda gezinme ve arkadaş bulma isteği çocuğu internet ortamına bağımlı bir hale getirmektedir.

Sosyal paylaşım ağları ve sohbet odaları çocukların yoğun ilgisine sahne olmaktadır. Bazı sohbet odaları cinsel içerikli olabilmektedir. Çocuk, yaşını ve kimliğini saklayarak bu odalara girebilmekte, neticesinde büyük tehlikelerle karşı karşıya kalabilmektedir. Zararsız gibi görünen sohbet odaları hakkında ebeveynlerin birçoğunun gereken ölçüde bilgi birikimi mevcut değildir. (Freeman-Longo, 2000: 79) İnternet ortamında iletişim daha çok kelimeler ve semboller üzerinden gerçekleşmektedir. Kullanıcılar fiziksel bir biçimde değil sanal birliktelik aracılığıyla karşılıklı bir şekilde iletişim kurmaktadır. Dolayısıyla algı düzeyi kimi zaman düşülebilmekte ve iletişim kopuklukları yaşanabilmektedir. Sadece çocuklar değil, ebeveynler de sohbet odaları ve sosyal paylaşım ağlarına ilgi gösterebilmektedir. Çocukların ebeveynleri örnek aldığı ve taklit ettiği düşünülürse anne ve babaların internet karşısında çok daha dikkatli olmaları gerektiği anlaşılabacaktır.

Anne ve babalar çocuklarına daha iyi bir eğitim imkânı sunabilmek ve onları topluma faydalı bireyler olarak yetiştirebilmek için evlerine bilgisayar almakta ve internet bağlatmaktadır. Kimi aileler ise internetin zararlı olduğu düşünerek çocukları sanal ortamdan uzak tutmaya çalışmaktadır. Bunun üzerine çocuk internet kafelere gitmekte, bilinçsiz bir şekilde sanal dünyada vakit geçirmektedir. Çocuğun denetimsiz bir şekilde internet karşısında vakit geçirmesi şu sonuçları doğurmaktadır: (Turan, 2008: 77-78).

- Sohbet odaları, e-posta grupları ve sosyal paylaşım ağları ebeveynler tarafından denetlenemeyeceği için çocuklar beklenmedik tehlikelerle karşı karşıya kalabilmektedirler.
- Çocuğun kişisel bilgilerinin ele geçirilmesi ya da buluşmaya ikna edilmesi olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir.
- Çocuklar reklamlar aracılığıyla yanlış yönlendirilebilmekte ve zararlı (şiddet, pornografi) içeriklerle karşı karşıya kalabilmektedirler.
- Ödül, oyun, hediye... vb. nedenlerle çocuklar sanal ortamda kandırılabilirler.

Sartori'nin günümüz teknolojisine yönelik görüşleri dikkate değerdir. Ona göre sayısal çağın rahatlığı, uyuşturucunun insanlara vermiş olduğu rahatlığa benzemektedir. Web sitelerinde dolaşma, karşılıklı oyun oynama, anonim bir şekilde oluşturulan kimlikler sanal dünyanın her yaşta her kesime sunduğu hizmet ve uygulamalar arasında yer almaktadır. Böylece toplum, içinde yaşanan gerçeklikten koparak sanal dünyanın bir parçası haline gelmektedir. Ailelerin internet konusunda gereken bilgi düzeyine sahip olmaması çocuğu olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Saphiro, bilgisayar ve internet teknolojisinin gelişim göstermesiyle birlikte sıcak iletişimin ve insani ilişkilerin zedelendiğini savunmaktadır. (Kır, 2008: 86) Kurulan soğuk iletişim nedeniyle bireylerin ufku daralabilmekte ve önlerine çıkan fırsatlardan yoksun kalabilmektedirler.

Her toplulukta olduğu gibi ailede de hiyerarşik bir düzen bulunmaktadır. İlk eğitim toplumun en küçük birimi aile içerisinde yer alan anne ve baba tarafından çocuğa verilmektedir (Elmacioğlu, 2012: 69-70). Bu açıdan ebeveynlerin çocuğa karşı görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Özellikle internet konusunda ailenin çocuğa aydınlatıcı bilgiler sunması ve çocuğu olumlu bir şekilde yönlendirmesi bireysel gelişim açısından büyük önem arz etmektedir. Karan (2006: 36-38), ebeveynlerin, çocukları internetin zararlı etkilerinden koruyabilmesi adına dikkat edilmesi gereken noktaları şu şekilde sıralamaktadır:

- Ebeveynler, çocuklara özgüven aşılamalı ve olumsuzluk teşkil edecek davranışların önüne geçilebilmesi adına çocuklarla paylaşımda bulunmalıdır.
- Çocuklarla sürekli diyalog kurulmalı ve internet ortamında neler yaptığı öğrenilmelidir.
- Çocuğa kişisel bilgilerin önemi anlatılmalı ve bu bilgilerin kimseyle paylaşılması gerektiği izah edilmelidir.

- Ebeveynler kimi zamanlar çocukla birlikte internet başına oturmalı ve onlara sanal âlemin avantaj ve dezavantajları aktarılmalıdır.
- Çocuklara internette de reel dünyada olduğu gibi davranması gerektiği öğretilmeli ve saygı unsurunu elden bırakmamaları gerektiği vurgulanmalıdır.
- Çocuklara, etik ve ahlak kurallarına internette de uyulması gerektiği aşılanmalıdır.
- Çocuklara telif haklarının önemi anlayacakları bir şekilde anlatılmalı ve yapılan paylaşımlarda dikkatli olunması gerektiği öğütlenmelidir.
- Koruyucu ve takip edici programlar kullanılmalı ve çocuğun aktivitelerinden haberdar olunmalıdır.
- Çocuğa internet ortamında yanlış bilgilerin olabileceği aktarılmalıdır.
- Çocuk sanal arkadaşlıklara değil, reel arkadaşlıklara yönlendirilmeli ve arkadaşlığın önemi vurgulanmalıdır.

Anneler ve babalar çocukların geleceğine ve kaderlerine doğrudan etki edebilmektedir. Bu açıdan ebeveynlerin birbirleriyle uyumlu bir şekilde hareket etmeleri çocuğun gelişimi açısından önem arz etmektedir (Solak, 2008: 45). Bilgi ve kültür düzeyi yüksek bir ailede yetişen çocukla, bunun tam tersi bir ortamda hayata hazırlanan çocuğun olay ve olgulara karşı tutumu çok farklı olmaktadır. Dolayısıyla öncelikle ailenin internet alanında gerekli bilgi düzeyine sahip olması beklenmektedir. Ailelerin internet konusunda yeterince bilgiye sahip olamaması çocukların bu mecraya farklı bir şekilde yaklaşmasına neden olmaktadır. Çocuklara internetin detaylı bir şekilde aktarılabilmesi, sanal ortamın avantajlarının-dezavantajlarının aktarılması ve onların doğru bir şekilde yönlendirilebilmesi için öncelikle anne ve babaların internet konusunda bilgi sahibi olması daha sağlıklı bireylerin yetişmesine temel teşkil edecektir.

Ebeveynlerin İnternete Yönelik Tutumları

Sağlıklı bir aile içi iletişimin temelini anne ve babaların çocuklara yönelik olumlu tutum ve davranışları oluşturmaktadır. Bununla birlikte çocukların istek ve arzularının ebeveynler tarafından dikkate alınıp alınmaması aile içi ilişkilerin farklı bir boyut kazanmasına neden olmaktadır. Özellikle internetin cezbedici ortamı ve çocukların bu mecraayı çeşitli amaçlarla kullanması ebeveynlerin sanal dünyaya bakışını değiştirebilmektedir. Bu nedenle ebeveynlerin internete yönelik tutumları tespit edilmeye çalışılmıştır.

YÖNTEM

Çalışmada nitel araştırma teknikleri arasında sıkça kullanılan derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır. Derinlemesine mülakat tekniği; araştırılan konunun tüm boyutlarını içerisine alan ve çoğunlukla açık uçlu soruların yöneltilerek kapsamlı yanıtların elde edilmesine imkân tanıyan birebir ve yüz yüze görüşülerek enformasyon toplanmasına imkân veren veri toplama yöntemidir. Bu yöntem başta sosyal bilimler olmak üzere; tıp ve iş dünyasında da yoğun bir şekilde kullanılmaktadır (Tekin, 2006: 101)

Bireylerin olaylara, konulara ya da durumlara yönelik tutum, görüş ya da duyguları tespit edilmek isteniyorsa yüz yüze görüşülerek yapılan derinlemesine mülakat tekniği en uygun metottur. Katılımcının konuya yönelik vermiş olduğu cevaplar çerçevesinde duygu ve düşünceler doğru ve tarafsız bir şekilde öğrenilebilmektedir. Derinlemesine mülakat tekniğinde araştırmacı, araştırdığı konuyla ilgili daha önceden oluşturduğu soruları katılımcılara yöneltebilir, böylece konuyla ilgili bilgi ya da verileri sistematik bir şekilde toplayabilmektedir. (Türkünlü, 2000: 544) Bu yöntem sayesinde daha doğru ve nitelikli görüşler elde edilmekte ve katılımcılar konuya yönelik düşünceleri rahat bir şekilde ifade edebilmektedir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini İstanbul ili Şişli ilçesinde yaşayan aileler oluşturmaktadır. Katılımcıların tespiti esnasında "amaçlı örneklem" kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme evren birbirine benzer alanlara ayrılmaktadır. Bunlar içerisinde araştırmacının sorunu en iyi temsil edecek grup seçilmektedir. Nitekim araştırmada önemli olan ebeveynlerin internete yönelik tutum ve davranışlarıdır. Dolayısıyla örneklem grubunu İstanbul ili Şişli ilçesinde yaşayan 0-6 yaş aralığında çocuğu olan aileler oluşturmaktadır. Fakat Şişli'nin nüfusunun 320 binin üzerinde olması ve örneklem grubundaki tüm katılımcılara ulaşamama gerekçesi nedeniyle aynı zamanda rastlantısal örnekleme tekniği de kullanılmıştır. Araştırma çerçevesinde 50 aile ile yüz yüze derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiş ve konuyla ilgili sorulara doğru cevaplar verdikleri varsayılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada ebeveynlerin internete yönelik tutumlarını tespit etmek amacıyla 5 farklı soru hazırlanmış ve bu sorular doğrudan kendilerine yöneltilmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Sorular hazırlandıktan sonra araştırma sonucunda elde edilen bulguların yorumlanması kısmına geçilmiştir. Ebeveynlere öncelikle *“Bir gün boyunca internet ortamında geçirdiğiniz zaman dilimi ne kadardır?”* şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Bu soruya verilen yanıtlar Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: İnternet Ortamında Geçirilen Zaman Dilimi Frekans ve Yüzde Tablosu

İnternet ortamında geçirilen zaman dilimi	f	%
Hiç (İnterneti kullanmıyorum)	4	8
0-2 saat	19	38
3-6 saat	13	26
7-10 saat	6	12
11-14 saat	5	10
15 saat ve üzeri	3	6

Katılımcıların büyük çoğunluğu (19) 0-2 saat aralığında internete erişim sağladığını belirtmişlerdir. İnterneti hiç kullanmadığını ifade eden katılımcı sayısı ise 4’tür. Bu periyoddan sonra internette geçirilen zaman dilimi arttıkça katılımcı sayısının ters orantıyla azaldığı görülmektedir. 3-6 saat aralığında 13 katılımcı (%26), 7-10 saat aralığında 6 katılımcı (%12), 11-14 saat aralığında 5 katılımcı (%10) ve 15 saat üzeri internet ortamına erişim sağladığını ifade eden 3 katılımcı (%6) bulunmaktadır. Sonuçlardan da anlaşılacağı gibi ebeveynlerin büyük çoğunluğu internetten haberdar olmakla birlikte, sanal ortama erişim sağlamaktadır.

Katılımcılara ikinci soru olarak *“Öncelikle hangi amaçla interneti kullanıyorsunuz?”* şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Bu soru ile katılımcıların interneti kullanım gerekçeleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Soruya yönelik verilen yanıtlar Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: İnternetin Öncelikli Kullanım Amaçlarına Yönelik Frekans ve Yüzde Tablosu

İnternetin öncelikli kullanım amaçları	f	%
E-gazete, e-dergi okumak ve haberleri takip etmek	19	38
E-postaları kontrol etmek ve sosyal ağlarda bulunmak	11	22
Oyun oynamak ve eğlenmek	3	6
İş / görev amaçlı erişim	5	10
Film / video izlemek, fotoğraf görüntülemek	3	6
Bilgisayar için gerekli programları indirmek	4	8
Elektronik ticaret gerçekleştirmek	2	4
Çocuğumun ödevlerine yardımcı olabilmek	2	4
Bahis oyunlarına / yarışmalara katılma	1	2

Yukarıda yer alan Tablo 2’de de görüldüğü gibi ebeveynlerin büyük çoğunluğu (19) interneti e-gazete, e-dergi okumak ve haberleri takip etmek amaçlı kullandığını ifade etmiştir. E-postaları kontrol etmek ve sosyal ağlarda paylaşımlarda bulunmak amaçlı interneti kullandığını ifade eden katılımcı sayısı ise 11’dir. 11 katılımcı kitlenin %22’sine tekabül etmektedir. İş ya da görevli amacıyla interneti kullandığını ifade eden katılımcı sayısı sadece 5’tir. Bilgisayar için gerekli programları indirdiğini belirten 4 katılımcının yüzdeleri dilimdeki değeri toplamda %8’dir. Bu amaçları sırasıyla; film / video izlemek, fotoğraf görüntülemek (3), elektronik ticaret gerçekleştirmek (2), çocuğumun ödevlerine yardımcı olabilmek (2) ve bahis oyunlarına / yarışmalara katılma (1) takip etmektedir.

Katılımcılara üçüncü soru olarak “Çocuğunuz internet başındayken hangi hareket / davranışlarda bulunuyorsunuz?” şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Bu soru ile ebeveynlerin çocuklara yönelik ilgi düzeyleri anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Çünkü ebeveynlerin çocuklarıyla olan ilişkileri bireysel gelişim açısından büyük önem arz etmektedir. Katılımcıların ilgili soruya vermiş olduğu yanıtlar Tablo 3’de detaylı bir şekilde sunulmuştur.

Tablo 3: Çocuk İnternetteyken Sergilenen Hareketlere Yönelik Frekans ve Yüzde Tablosu

Çocuk internetteyken sergilenen hareket / davranışlar	f	%
İnternetin olumsuz yönlerine karşı bilgilendirmek	2	4
Çocukla birlikte internette gezinmek / oyun oynamak	9	18
Hangi sitelere erişim sağladığını gözlemlemek	6	12
Kendi işine bakmak / takip etmemek	24	48
Çocuğun ödevlerini yapmasını sağlamak	7	14
Çocuğa kitap / gazete / dergi okumak	2	4

Ebeveynlerin neredeyse yarısı (24) çocukları internet başındayken kendi işleriyle ilgilendiklerini ifade etmişlerdir. %48’e tekabül eden bu oran oldukça düşündürücüdür. 9 katılımcı (%18) ise çocuğuyla birlikte internet ortamında gezdiğini ve oyun oynadığını ifade etmiştir. Katılımcıların 7’si ise çocuk internetteyken ev ödevlerini aradan çıkardıklarını belirtmişlerdir. Diğer alınan sonuçlar ise sırasıyla hangi sitelere erişim sağladığını gözlemlemek (6), internetin olumsuz yönlerine karşı bilgilendirmek (2) ve çocuğa kitap / gazete / dergi okumak (2) olmuştur.

Katılımcı ebeveynlere dördüncü olarak “Çocuğunuzun internetin zararlı etkilerinden nasıl koruyorsunuz?” şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Bu soru ebeveynlerin farkındalığını ölçmekle birlikte internetin zararlı etkilerine karşı çocukları nasıl koruduklarını tespit edebilmek amacıyla yöneltilmiştir. Soruya verilen yanıtlar aşağıda yer alan Tablo 4’te gösterilmiştir:

Tablo 4: Ebeveynlerin Çocukları İnternetin Zararlı Etkilerinden Korumaya Yönelik Frekans ve Yüzde Tablosu

Ebeveynlerin çocukları internetin zararlı etkilerinden koruma yolları	f	%
İnterneti sürekli kötülüyorum.	6	12
Filtre ve özel yazılımlar kullanıyorum.	14	28
Sadece benimle birlikte internete giriyor.	5	10
İnternete girebileceği hiçbir araç almıyorum.	8	16
Herhangi bir girişimim yok.	16	32
Kamera ile takip ediyorum.	1	2

Bu soruya verilen yanıtlar araştırmanın başarılı bir şekilde gerçekleşebilmesi adına tatmin edici olmuştur. Katılımcıların hemen hemen üçte biri (16) çocukları internete korumaya yönelik herhangi bir girişim içerisinde bulunmadığını ifade etmiştir. Bu oldukça yüksek bir orandır (%32). Filtre ve özel yazılımlar kullandığını ifade eden (14) ebeveynler ise internetin zararlı etkilerinden haberdar olup özellikle cinsel içerikli sitelerden çekinmektedir. 8 katılımcı ise çocuğun internete girmemesi adına hiçbir iletişim aracı almadığını ifade etmiştir. İnterneti sürekli kötülüyorum (6), sadece bizimle birlikte internete erişim sağlıyor (5) ve gizli kamera ile gezindiği siteleri takip ediyorum (1) diyen katılımcılar da bulunmaktadır.

Katılımcılara “Size göre internet nasıl bir araçtır?” şeklinde beşinci ve son bir soru yöneltilmiştir. Bu soruyla ebeveynlerin internet teknolojisine bakış açısı tespit edilmeye çalışılmıştır. Soruya verilen yanıtlar Tablo 5’te görülmektedir.

Tablo 5: Ebeveynlerin İnternete Bakışına Yönelik Frekans ve Yüzde Tablosu

Ebeveynlerin bakış açısıyla internet teknolojisi	f	%
Bağımlılık yaratan	14	28
Bireylere ve topluma zarar veren	9	18
İhtiyaç duyulan	5	10
İnsanoğluna büyük kolaylık sağlayan	3	6
Eğlendirici ve rahatlatıcı	7	14
Kullanımı kolay	2	4
Bilgi ve enformasyon kaynağı	8	16
Mahremiyeti zedeleyen	2	4

Bu soruya verilen yanıtlar sekiz başlık altında birleştirilmiş olup yanıtların içeriğine bakıldığı vakit; birçok katılımcının internetin bağımlılık yarattığı fikrini savunduğu (14) görülmektedir. Katılımcılar internetin bireylere ve topluma zarar verdiğini (9) de ifade etmişlerdir. Bununla birlikte internetin bilgi ve enformasyon kaynağı olduğu aktaran katılımcı sayısı da (8) azımsanacak ölçüde değildir. 7 katılımcı internetin eğlendirici ve rahatlatıcı bir teknoloji olduğu ifade etmiş ve çocuklarıyla sık sık internet üzerinden oyun oynadıklarını sözlere eklemişlerdir. Diğer cevaplar arasında ise internetin ihtiyaç duyulan (5), insanoğluna büyük kolaylık sağlayan (3), kullanımı kolay (2) ve mahremiyeti zedeleyen (2) bir teknoloji olduğu yer almaktadır.

SONUÇ

İnternet teknolojisinin hızlı bir şekilde gelişim gösterdiği günümüzde kitle iletişim araçları bu hızlı değişimden olumlu bir şekilde etkilenmiş ve yapılarını baştan aşağı yenilemişlerdir. Yakınsamanın ortaya çıkması ve mobil iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte internet bireysel-toplumsal açıdan ön planda yer almaya başlamıştır. Sosyal paylaşım ağları, elektronik mesajlaşma, blog ve forumlar aracılığıyla internet teknolojisi her yaşta her kesimin beğenisini kazanmıştır. Ancak internetin olumlu olduğu kadar olumsuz yönleri de bulunmaktadır. İnternetin olumlu ve olumsuz etkilerinin ebeveynler tarafından iyi bilinmesi çocuk gelişimi açısından büyük önem arz etmektedir. Unutulmamalıdır ki çocuklar ve gençler toplumların kaderini belirleyecek yegâne unsurlardır.

Bu araştırmada aile ve çocuk iletişimde internetin konumu tespit edilmeye çalışılmış; bu amaçla çocuğu bulunan elli katılımcıya nitel bir araştırma uygulanmış ve araştırma neticesinde elde edilen bulgular yorumlanmaya çalışılmıştır. Aile ve çocuk ilişkisini daha iyi algılayabilmek adına İstanbul ili Şişli ilçesinde yaşayan ve 0-6 yaş aralığında çocuğu olan ailelerle nitel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Ebeveynlerin yarısından fazlasının internette geçirdiği süre günde 2 saatin üzerindedir. Görüleceği gibi ebeveynlerin internete yoğun ilgi gösterdiğini söylemek mümkündür. Araştırmada ebeveynlerin; e-gazete, e-dergi okumak ve haberleri takip etmek, e-postaları kontrol etmek ve sosyal ağlarda bulunmak, oyun oynamak ve eğlenmek, iş / görev amaçlı erişim... vb. gibi nedenlere interneti kullandığı görülmüştür. Ebeveynlerin eksik olduğu en temel nokta ise üçüncü soruya verilen yanıtlar neticesinde ortaya çıkmıştır. Katılımcıların yarısı çocukları internetteyken onlarla ilgilenmediklerini ve kendi işlerine baktıklarını beyan etmişlerdir. Bu sonuç ailelerin çocuklarıyla yeterince ilgilenmediğini gözler önüne sermektedir. Bununla birlikte çocuğuyla ilgilendiğini ve onları internetin olumsuz yönlerine karşı bilgilendirdiğini ifade eden ebeveynler de bulunmaktadır.

Ebeveynlerin geri plana attığı bir diğer nokta da çocukları internetin zararlı etkilerinden korunma yollarına yeterince eğilmedikleridir. Ebeveynlerin birçoğu bu konuda herhangi bir girişimlerinin bulunmadığını ifade etmişlerdir. Ancak filtre ve özel yazılımlar kullandığını belirten katılımcıların varlığı da azımsanacak derecede değildir. Çocuklarına internete girebileceği hiçbir araç almadığını aktaran ebeveynler de mevcuttur. Ebeveynler interneti bağımlılık yaratan, bireylere ve topluma zarar veren, bilgi ve enformasyon kaynağı, eğlendirici ve rahatlatıcı... vb. bir araç olarak tanımlamışlardır. Görüleceği üzere ebeveynler internetin bağımlılık boyutundan haberdardır.

Elde edilen bulgulardan da anlaşılacağı üzere aileler internet hakkında gereken bilgi düzeyine sahip değildir. Çocuklardan önce anne ve babaların internet konusunda kendilerini geliştirmeleri ve bu teknolojiyi sağlıklı bir şekilde kullanmayı öğrenmeleri gerekmektedir. Çocukları hayata hazırlayan en temel varlıkların anne ve babalar olduğu hatırlanırsa durumun ehemmiyeti daha iyi anlaşılacaktır. Ailelere medyadan ziyade internet okuryazarlığı bilincinin aşılması birincil derecede önemlidir. İnternet okuryazarlığının gelişim gösterebilmesi adına doğru devlet politikalarının izlenmesi, gerekli medya desteğinin sağlanması ve internet okuryazarlığına önem verilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde internet üzerine yapılan olumsuz tartışmalar artarak devam edecek ve toplumsal yapı mevcut tartışmalardan olumsuz yönde etkilenebilecektir.

KAYNAKÇA

- Atabek, E. (1998). *Çocuklar, Büyükler ve Tavşanlar*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Castells, M. (2012). *Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Internet Age*. Cambridge: Polity Press.
- Çağdaş, A. ve Şahin, Z. S. (2002). *Çocuk ve Ergende Sosyal ve Ahlak Gelişimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Dahlgren, P. (2009). *Media and Political Engagement: Citizens, Communication, and Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Demircioğlu, H., Şahin, F. T., Günindi, Y. (2011). Anne Babaların Görüşlerine Göre Aile İşlevleri, *Erzincan Üniversitesi Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, (13)1, 93-105.
- Demiriz, S., Öğretim, A. D. (2007), *Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki 10 Yaş Çocuklarının Anne Tutumlarının İncelenmesi*. Kastamonu Eğitim Dergisi, (15) 1, 105-122.
- Elmacioğlu, T. (2012). *Başarıda Aile Faktörü (Ailede Huzur, Okulda Başarı)*. İstanbul: Yediveren Yayınları.
- Freeman-Longo, R.E. (2000). Children, teens, and sex on the Internet. *Sexual Addiction & Compulsivity. The Journal of Treatment and Prevention*, (7),1-2.
- Fuchs, C. (2013). *Internet and Society: Social Theory In The Information Age*. Salzburg: Routledge.
- Güler, N., Uzun, S., Boztaş, Z., Aydoğan, S. (2002). Anneleri Tarafından Çocuklara Uygulanan Duygusal ve Fiziksel İstismar/İhmal Davranışı Ve Bunu Etkileyen Faktörler. *Cumhuriyet Üniversitesi, Tıp Fakültesi Dergisi*, 24(3), 128-134.
- Gülner, B., Balcı, Ş. (2011). *Yeni Medya ve Kültürleşen Toplum*, Konya: Literatürk Yayınları.
- İçel, K. (1998). *Kitle Haberleşme Hukuku*, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Karan, G. (2006). *Anne Babalar İçin İnternet Rehberi*, İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Kır, G. (2008). *İnternet ve Gençlik*. İzmir: Şenocak Yayınları.
- Kırık, A.M. (2013). Gelişen Web Teknolojileri ve Sosyal Medya Bağımlılığı, Bulunduğu eser: *Sosyal Medya Araştırmaları – I "Sosyalleşen Birey*. Büyükaslan, A., Kırık, A.M. (Ed.). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Mavnacioğlu, K. (2009). İnternette Kullanıcıların Oluşturduğu ve Dağıttığı İçeriklerin Etik Açısından İncelenmesi: Sosyal Medya Örnekleri. *Medya ve Etik Sempozyumu Bildiri Kitabı*. Elazığ: Fırat Üniversitesi.
- Özyürek, A., Şahin, F. T. (2005). 5-6 Yaş Grubunda Çocuğu Olan Ebeveynlerin Tutumlarının İncelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 19-34.

Peterson, M. P. (2013). Cartography And The Internet: Introduction and Research Agenda. *Cartographic Perspectives*, (26), 3-12.

Rodopman, A.A., Bereket, A., Ateş, E. (2011). *Kim Korkar Ergenlikten (Gençler ve Anne Babalar İçin Ergenlikle Başa Çıkma Rehberi)*. İstanbul: Dođan Egmont Yayıncılık.

Solak, A. (2008). *Anne-Baba Eğitimi*. Ankara: Hayat Boyu Eğitim Gelişim Derneđi.

Tekin, H. H. (2006). Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, (13), 101-116.

Turan, S. (2008). *İnternet Ağında Çocuđum (Çocuđumu İnternet ve Bilgisayarın Zararlarından Nasıl Korurum?)*. İzmir: Gülyurdu Yayınları.

Türkünlü, A. (2000). Eđitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, (24), 543-559.

Yavuzer, H. (2012). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yörükoğlu, A. (2000). *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*. Ankara: Özgür Kitabevi Yayınları.